

MEMO

VOOR 21 SEPT. '74.

NRC HANDELSBLAD Dinsdag 9 april 1974

Democraten ontploft?

Kort na de statenverkiezingen biedt NRC Handelsblad (30-3-'74) zijn lezers al een conclusie aan: de kiezers zouden buitengewoon duidelijk een oordeel, ja, een doodvonnis over D'66 hebben geveld. Uit overwegingen van politieke hygiëne zou de teraardbestelling niet te lang uitgesteld dienen te worden. „Zeker voor Democraten dient de kiezersuitspraak richtsnoer te zijn”. Het kunstmatig in leven houden zou veel politieke energie vragen, die beter op een andere manier gebruikt zou kunnen worden, want, aldus nog steeds de hoofdredactie, het is duidelijk dat de doelstellingen van D'66 met deze partij en in deze situatie niet bereikt kunnen worden. Een conclusie die uitmunt door eenvoud en daardoor ongetwijfeld velen, ook binnen D'66, zal aanspreken, maar die ook uitmunt door gebrek aan analyse. Wat is zij waard?

Indedaad: wat de statenverkiezingen aan resultaten aan de oppervlakte hebben gebracht, is buitengewoon duidelijk, zoals trouwens alles wat met het blote oog waarneembaar is. Minder duidelijk, want minder goed tot helemaal niet waarneembaar is, wat zich onder de oppervlakte aan het afspelen is. Wat Intomart en Burroughs, in opdracht van de NOS, daarvan te pakken hebben kunnen krijgen, lijkt te bevestigen wat bij vorige verkiezingen ook al is geconstateerd, nl. dat steeds groter delen van het electoraat politiek aan de wandel zijn geraakt. Dat is ook begrijpelijk: de snelle, vaak verwarrende maatschappelijke veranderingen brengen steeds weer nieuwe onzekerheden teweeg en dat komt ook tot uitdrukking in voortdurend veranderend stemgedrag. In dit proces is nu een electorale momentopname ge-

maakt, maar wat geeft ons het recht om van stabilisatie in drie blokken (PvdA, VVD, CDA) en van een doodvonnis over D'66 te spreken?

De schijn van de dag over de oppervlakte, ja, maar meer ook niet. Dat de drie blokken elk nog grote onduidelijkheden vertonen, is met name ook in deze krant (28-3-'74) geconstateerd. De kiezers lijken de VVD te zien als hét tehuis voor behoudenden, maar binnen dat tehuis lijken moderne veranderingsgezinde liberalen met die beeldvorming en koers minder tot geen vrede te hebben. Het PvdA-congres heeft najaar '72 radicaal-socialistische programma-punten voor het regeerakkoord aangenomen, maar werd door de stellingname van D'66 gedwongen deze de volgende dag weer in te slikken. Wat gaat de PvdA doen, nu D'66 ernstig is verzwakt en een instabiele PPR een beetje is gegroeid? De momentele „stabilisatie” van de drie confessionele partijen maakt hun politieke onduidelijkheid nog raadselachtiger. De conclusie kan dan ook geen andere zijn, dan dat potentiële politieke aardverschuivingen er nog steeds dik inzitten. Wat de hoofdredactie van NRC Handelsblad aan conclusies debiteert, is dan ook rijkelijk oppervlakkig, willekeurig en voorbarig.

De kiezers mogen D'66 op dit moment dan niet (meer) hebben zien staan, dat hoeft helemaal nog geen „doodvonnis” te betekenen. Waarschijnlijker is, dat de tijd tekort is geweest voor D'66 om het verzuim van najaar '72 goed te maken. Toen immers kreeg die partij haar eerste electorale dreun, omdat zij al haar energie in het regeerakkoord met de PvdA had gestoken en intussen verzuimd had haar positie tegenover de kiezers te verduidelijken. Zo ontstond bij dezen de indruk dat D'66 een bijwagen van de PvdA was geworden — een indruk die haar bij die verkiezingen lelijk is opgebroken.

De daarna (voorjaar '73) vernieuwde leiding van de partij (kamerfractieleden en bestuur) hebben eenvoudig te weinig tijd gehad om die schade ongedaan te maken en de politieke identiteit van D'66 als een links-liberale partij duidelijk over het voetlicht te brengen. Veel fundamenteeler dan de vraag of de kiezers D'66 nog zien staan, is daarom de vraag of de leden en sympathisanten van die partij zelf D'66 nog zien staan: of zij in de huidige, barre tegenspoed, bereid zijn voor hun politieke identiteit te vechten, met alle hens aan dek te komen om zich met zelfvertrouwen en élan duidelijk aan de kiezers te presenteren en nieuwe leden te winnen. Als ik mij niet vergis, zijn de daarvoor noodzakelijke ruggegraat en het nodige élan in D'66 aanwezig.

Eerst na een zo opgezette, volgehouden, en ook bij de kiezers overgekomen inspanning, er dus eerst bij de volgende kamerverkiezingen kan dan met recht gesproken worden over een duidelijk oordeel van de kiezers over D'66. Als dat dan ondanks alles een doodvonnis zou zijn, dan kan de partij daaruit zelf haar conclusie trekken, nl. opheffing, omdat noch haar democratische hervormingsprogramma en idealen, noch haar zin voor pragmatische analyse en realisme haar bestempelen tot een partij, die in louter getuigen voor zichzelf een reden van bestaan kan zien.

Gegeven evenwel de grote onduidelijkheden in de momentele drie „blokken”, gegeven het toenemend belangrijke verschijnsel van voortdurend veranderd stemgedrag én gegeven de groeiende aanhang van de links-liberale partijen in de grote buurlanden (Engeland, West-Duitsland), zie ik niet in waarom in Nederland juist nu voor een partij als D'66 o.i.v. een man als Jan Terlouw geen politieke toekomst zou zijn weggelegd.

J. L. J. M. van der DOES
de WILLEBOIS,
Voorschoten